Hollandiai tapasztalatok

A Holland Helsinki Bizottság elnökének meghívására a magyar büntetés-végrehajtási szervezet háromfős delegációja meglátogatta a MATRA program keretében két hetes képzésen, Boxmeer városában tartózkodó 17 fős magyar csoportot. A látogatás alkalmával a delegáció megtekintett három büntetés-végrehajtási intézetet, és megbeszélést folytatott a Holland Büntetés-végrehajtás főigazgatójával.

A delegációt **dr. Bökönyi István** bv. vezérőrnagy, a bv. országos parancsnoka vezette. A delegáció tagjai **Boglyasovszky Csaba** bv. ezredes és **Dr. Kalapos Miklós** orvos, tolmács voltak.

A holland büntetés-végrehajtás intézmény-rendszere, szervezetének felépítése, feladatai.

A holland büntetés-végrehajtás szervezetének 4 régiójába 40 intézet és több kiszolgáló intézmény tartozik, élén az országos főigazgatóval. Az Igazságügyi Minisztérium irányítása alá tartozó büntetés-végrehajtás központi főigazgatóságának székhelye Hágában van, ahol mintegy 300 munkatárs dolgozik.

A holland büntetés-végrehajtás létszáma több mint 17000 fő. A létszámot még növeli a külső vállalkozók száma (pl. élelmezési ellátás). A heti 36 órás munkarend hivatali naponként 9–17 óráig terjed, melyben 30 perc munkaközi szünet van.

A központi feladatot ellátó szervezetek közvetlenül a főigazgatóhoz tartoznak. Ezek közül érdemes kiemelni a központi szállítási osztályt, valamint a rendkívüli események felszámolására szervezett, központi büntetés-végrehajtási speciális, biztonsági csoportot.

Itt kell megjegyezni, hogy a fogvatartottak intézethez közeli, külső mozgatását, az intézetek esetleges külső védelmét a rendőrség hajtja végre, de nagyobb külső támadás, vagy fogolyzendülés, kitörési kísérlet esetén a hadsereg is bevonható.

Az objektumok bástyafallal, vagy kerítéssel vannak körülkerítve. A magyarországi értelmezés szerinti fegyveres külső őrzés nincs (pl. a büntetés-végrehajtásnál egyáltalán nincs rendszeresítve fegyver).

A fogvatartottaknak két csoportja van: az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak. Az előzetesen letartóztatottak az ott alkalmazott *„legszigorúbb"* zárt körülmények között vannak, amely a mi gyakorlatunk fegyház fokozata rezsimszabályainak felelhet meg.

A bíró ítéletében csak a – magyarországihoz képest évekkel rövidebb – büntetési tételek időtartamát határozza meg, annak fokozatai nincsenek. A intézetekben ennek megfelelően különböző szabályok szerint kerülnek elhelyezésre a fogvatartottak.

Az intézetekben és intézményekben 13.000 férőhelyen, jelenleg 13.000 fogvatartott van elhelyezve. Az elítélteket büntetésük letöltésére, előjegyzés alapján hívják be.

A börtönökben az érvényben lévő rezsimszabályokat az alábbiak szerint lehet megkülönböztetni:

1. nagybiztonságú,
2. zárt,
3. standard,

4. félig nyitott,
5. nyitott körletrész.

A fogvatartottnak, fő szabályként, ítéletének 2/3-ad részét kell letöltenie és az intézetbe történő befogadásakor a zárt körletrészre kerül. A ítélet letöltött idejének csökkenése figyelembe vételével helyezik át a standard, félig nyitott, illetve nyitott körletrészre. Ezek a változtatások az intézet javaslatára, az ügyész egyetértésével történnek. A nyitott körletre az elítéltek a szabadulás előtti utolsó 6 hónapban kerülhetnek, intézeten kívüli munkát végezhetnek és a hétvégéket otthon tölthetik.

Nagymértékben számítanak a fogvatartottak együttműködő készségére, felelősségérzetére, amelynek megnyilvánulási formája, hogy az esti zárás és a reggeli nyitás között a zárkába vannak bezárva, és a felügyelő személyzet még az épületben sincs velük.

Az intézetekben széles körben programokat szerveznek. Ezek: szakköri tevékenység, tanulás és heti 20 órás kötelező munkavégzés.

Az elítéltek civil ruhájukat viselhetik. Tisztántartásukról az intézet által biztosított eszközökkel, saját mosószerükkel – kötelezően – maguk gondoskodnak. A napi 5 eurós élelmezési költségből egy meleg és két hideg étkezésben részesülnek, amelyben figyelembe veszik a különböző egészségügyi és vallási előírásokat is. Az előre csomagolt hideg, illetve meleg ételt adagolva biztosítják, a reggelit a vacsorával együtt kapják meg. Ez lehetővé teszi a személyzet számára a speciális szolgálatszervezést (nappal szinte a teljes személyzet, éjjel csak a legszükségesebb létszám van bent).

Minden fogvatartott egyszemélyes zárkákban van elhelyezve. Ezek berendezése tipizált és célszerű. Egyes szolgáltatásokért – mint pl. a tv, a hűtő, a számítógép – a fogvatartottnak fizetni kell. A zárkák különbségei csak a vandálbiztosságban vannak, az egyes rezsimek között. Minden helyiségben füstjelző, automata tűzoltó berendezés és légkondicionálás van.

Az intézetlátogatások tapasztalatai

Két nap alatt három büntetés-végrehajtási intézetben járt a delegáció. A Vught-i az ország egyik legnagyobb és legösszetettebb feladatokat ellátó intézete. Az intézet vezetőjét munkájában két fő, rezsimeket felügyelő helyettes és egy fő *„hivatal-személyzeti vezető"* segíti helyetteként. Ők a hozzájuk tartozó területek irányítását látják el. A 600 fő fogvatartottal 650 fős személyzet foglalkozik. Az intézeten keresztül gyakorlatilag az egész holland büntetés-végrehajtás bemutatható, hiszen 13 különböző rezsim-típus majdnem teljesen önálló rendszerben működik (a külső bástyafalon belül, körülkerítve, különálló épületekben, udvarokkal és személyzettel). Egyforma funkció csak a beléptetésben, a látogatók fogadásában, és az ellátásban van.

A beléptetés és az intézeten belüli mozgás lehetősége több körben differenciált, így az objektum közepén elhelyezkedő nagybiztonságú körletrészre csak háromszoros, egyre szigorodó ellenőrzés után lehet bejutni.

Az épületek kétszintesek, lakóház jellegűek (pl. nincsenek mászásgátlók). A belül tágas, jól elkülönített funkcionális helyiségekre szinte teljes rálátási lehetősége van a személyzetnek. Több helyen a falakat, a folyosókat, az ajtókat színekkel különböztetik meg.

Az eddig leírt, általánosnak mondható körülményeken túl, a nagy biztonságú körletrészre az alábbiak jellemzők:

A külön bástyafallal körülkerített, öntött betonból, rozsdamentes acélból, golyó- és ütésálló üvegből épített kétszintes épületben összesen 24 fogvatartott elhelyezésére van lehetőség. Az építmény félkör alakú, a palást ívelt oldalán vannak a zárkák, az egyenes oldal irányában pedig a sétaudvarok, a szolgálati és a kiszolgáló helyiségek. A négy, egymástól elkülönített, 6-6 fogvatartott elhelyezésére szolgáló egység az épületen belül szinte önállóan működik.

Minden hatos egységhez, ráccsal fedett, zárt sétaudvar, kondicionálóterem, közös helyiség, lakóelőtér tartozik, amelyeket egymástól teljes egészében ütésálló üveggel választottak el.

Két-két egységhez tartozik egy-egy körlet-ügyelet, és az egészet egy központi teremből ellenőrzik.

Minden ügyeleti helyiségből közvetlenül látható a többi, illetve az alárendeltségébe tartozó összes terület. Az itt alkalmazott belső szabályok a legminimálisabbra csökkentik a különleges események bekövetkezésének lehetőségét.

A másik megtekintett rezsim a magyar terminológia szerinti gyógyító-nevelő csoport funkciójához hasonlítható a legjobban. Az itt elhelyezettek számára célszerűen kialakított négyszintes épületben nagy létszámú, szakképzett személyzet foglalkozik a fogvatartottakkal. Egyéni és kiscsoportos terápiás foglalkozások keretében jól felszerelt helyiségekben a fogvatartottak érdeklődésének megfelelően tudnak a segítségükre lenni. Ebben a részlegben elhelyezettek az általános havi egy alkalommal szemben, hetente fogadhatnak látogatót, és a pszichológus véleményét is figyelembe véve töltik itt a büntetésük egy részét.

Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a magyarországi gyakorlattal ellentétben itt még alkalmazzák a dühöngő fogvatartott, speciális ágyhoz történő leszíjazását. Az ön- és közveszélyes magatartás hatásainak csökkentésére speciális zárkákat alakítottak ki, amelyekben nincs berendezés, a fogvatartott a földön, vászonfekhelyen fekhet. Az itt elhelyezettek számára a napi egyórai, szabadlevegőn tartózkodás, két részletben történik, zárt és félig fedett helyen.

Megtekintette a delegáció a standard körletrészt is, ahol *„családias légkörben"* él együtt a személyzet és a fogvatartottak. Az épület 12 fős, egyforma lakóegységekből áll. Az ajtókra kiírják a zárkában elhelyezett fogvatartott nevét és legfontosabb adatait. Minden zárkából lehetőség van – oda-visszabeszélő berendezésen keresztül – kapcsolatot teremteni a központi ügyelettel. Ebben a körletben található az intézet drog-kimutató laboratóriuma, ahol a vett minták elemzését, értékelését végzik.

Megtekintettük a fogvatartottak foglalkoztatására szolgáló részt is, ahol a nem profit-orientált foglalkoztatás történik. A teljes foglalkoztatás keretében fém-, fa- és papíripari termelés folyik saját eszközökkel, megrendelésre, illetve bérmunkában. A napi munkaidő 8 órakor kezdődik, több váltásban, teljes napra elosztva úgy, hogy a heti 20 órát nem haladhatja meg. A munkavégzésért bér nem jár, de egy bizonyos, alacsony összeget vásárlásra fordíthatnak.

A munkavégzéssel együtt képzésre is van lehetőség, amelynek eredményeire alapozva hatékonyan tudják támogatni a fogvatartottak szabadulás utáni elhelyezkedését.

A második nap egy fiatalkorú és egy női intézetet tekintett meg a delegáció. A Stevenbeek-i fiatalkorú intézetet J.G.A. van den Brand területi igazgató úr mutatta be.

A fiatalkorúak intézetében a már korábban jelzett standard körlethez képest még színesebb és még kevésbé börtönre emlékeztető körülmények találhatók. Az oktatás, a képzés és a szabadidős programok számos lehetősége biztosított a 12-18 év közötti fiatalkorú fogvatartottak számára.

Az intézethez tartozó, de attól mintegy 25 km-re lévő, 235 fős telephelyen felnőtt nők vannak elhelyezve, illetve ott egy anya-gyermek körlet is van. A volt kolostorból kialakított börtönben ideális elhelyezési körülmények között töltik büntetésüket az elítéltek. Az egészre a standard elhelyezési körülmények a jellemzők, melyekben természetesen a zárt, félig nyitott és nyitott rezsimszabályokat is alkalmazzák.

A kapcsolattartás keretében lehetőség van arra, hogy a *„hosszú idősök" „intimszobában"* látogatót fogadjanak. E lehetőségre házasság esetén, az azonos neműeknek is van módjuk. A körletrészen elhelyezett nők mintegy 60%-a drogfüggő, zömmel heroinos.

A delegáció külön kérésére az anya-gyermek körletet mutatták be alaposabban, ahol jelenleg öt anyát helyeztek el gyermekével. A közös elhelyezésére a gyermek négy éves koráig van lehetőség. Erre még egy esetben sem került sor, mert minden esetben az anyák büntetésüket letöltve korábban szabadultak. Az anyák napközben dolgoznak, és a gyermekek ezen idő alatt a közelben lévő település bölcsődéjében vannak.

A körletrészen található:

- egy nagy közösségi helyiség konyhapulttal, étkező- és pihenő asztalokkal, ülőgarnitúrával, gyermekjárókákkal,
- mosókonyha,
- tároló,
- három helyiséges lakóegységek (anyának nappali és az abból nyíló gyerekszoba és fürdőszoba),
- napozó és játszótér.

Látogatásra az intézetben van lehetőség, illetve az anya hétvégén hazaviheti a gyermekét. A gyermekek ellátásának költségét teljes egészében az állam viseli.

A körletrészen összesen három büntetés-végrehajtási alkalmazott teljesít szolgálatot. Egyikük óránként járőrözik, a másik kettő pedig az ott elhelyezettek felügyeletét látja el. Egészségügyi, illetve más személyzet nem áll rendelkezésre.

Hasonlóan a korábban, több intézetben és körletrészen éjjel a fogvatartottak egyedül vannak a zárkáikban.

Az intézetekben tett látogatás egyik általános tapasztalata, hogy a holland büntetés-végrehajtást jellemző általános *„jólét"*-ből adódó személyzeti és anyagi források lehetőségeit hasznosítva kiemelt figyelmet fordítanak a személyi állomány racionális szolgálatszervezésére is.

A házirendet, és ezen belül a napirendet, úgy alakították ki, hogy a fogvatartottak este 9 órától, reggel 7.30-ig a lezárt zárkáikban tartózkodnak. Ez idő alatt az intézetben csak a minimálisan szükséges létszám (3-9 fő) van, a központi, ügyeleti helyiségben. A körletrészeken a személyzet ebben az időben nem teljesít szolgálatot. A börtön területének ellenőrzését óránként indított 1-2 fős járőrszolgálattal látják el. A váltás 7.30, 13 és 21 órakor történik. Ezzel a személyi állomány a fogvatartottakkal kapcsolatos feladatok ellátására, nappali, rövidebb szolgálati időt teljesít. Éjszaka, amikor a személyzet a fogvatartottakkal nem találkozik, és velük kapcsolatban, alapvetően semmilyen konkrét tevékenysége nincs, hosszabb idejű szolgálati időt tölt az intézetben. Az esetleges éjszakai, nagyobb létszámszükséglet biztosítására lakáson,

intézetenként, mintegy 10 fő, készenléti szolgálatot lát el.

A nappali időszakban zajlik minden olyan tevékenység, amely a fogvatartottak zárkán kívüli tartózkodásával van összefüggésben. Minden programot megfelelő létszámú személyzet biztosít.

A delegáció látogatása során az egészségügyi alrendszerről is szerezhetett benyomásokat. E tekintetben kiemelésre méltó, hogy speciális programok hatják át a holland rendszert. Különösen nagy hangsúlyt fektetnek a drog-rehabilitációs programokra. Ennek érdekében az általunk meglátogatott Vught-i intézetben egy külön kábítószerek kimutatására alkalmas laboratóriumot hoztak létre, ahol a legmodernebb technika igénybevétele mellett diplomás és szakképzett dolgozók végzik el a biológiai minták vizsgálatát. Ez a fajta laboratóriumi háttér alapvető a megfelelő drog-rehabilitációs programok szempontjából. Ugyancsak elgondolkodtató volt a Vught-i intézmény ún. *„dühöngő"* részlege. Alapvető a lényegi különbség a holland és a magyar rendszer között, hogy szemben a magyarországi helyzettel, a hollandok nem igyekeznek ezeket az eseteket pszichiátriai síkra terelni, vagyis a nevelési és rezsimproblémák pszichiatrizálása elmarad. Ez orvosi szempontból, de büntetés-végrehajtási szempontból is, fontos attitűdbeli különbséget mutat a két ország büntetés-végrehajtási rendszerei között. A magukat megsebesítőket sebészeti szempontból civil kórház látja el, de a pszichiátriára bekerülés ritkább, mint hazánkban.

A MATRA képzésben résztvevő csoport meglátogatása

A látogatás első napjának estéjén, Boxmeer városában a delegáció találkozott a Holland Helsinki Bizottság által szervezett és finanszírozott képzési programban résztvevő magyar büntetés-végrehajtási csoporttal, ugyanekkor találkozott J.H.R.D. van Roijen úrral, LLM nagykövettel, a bizottság elnökével, aki szintén felkereste a programban résztvevőket.

A magyar csoport az eltelt első heti kiképzés alapján pozitív benyomásairól adott

---

**A holland Matra Projektről:* A *MATRA* szó egy holland nyelvű rövidítés, amely a közép- és kelet-európai országok demokratikus fejlődését elősegítő program neve. A *MATRA* támogatásokat (support) a Holland Külügyminisztérium felügyeli, és ezekhez az összegekhez pályázat útján lehet hozzájutni. *A magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálása* címmel a Holland Helsinki Bizottság (NHC) pályázott a támogatásra, és elnyert mintegy 150 millió forintot a hároméves lefutású programra.

A holland és a magyar bv. intézeteknek már korábban is voltak kapcsolatai. Ezeket a partnerkapcsolatokat *twinning*nek nevezik. A *twinning* azt jelenti, hogy két intézet önállóan, a felettes szerv beavatkozása nélkül, tapasztalatcseréken és tanulmányutakon alapuló kapcsolatot létesít. *Twinning* leggyakrabban az EU tagállamok és a csatlakozni kívánó országok intézetei között áll fenn.

A kilencvenes évek elején holland küldöttség járt egy magyar bv. intézetben. A résztvevők között volt az NHC egyik tagja is, akiben a látottak kapcsán felmerült az, hogy érdemes lenne a magyar bv. rendszerét támogatni. Hosszas, kétoldalú, vezetői szintű tárgyalások után a Matra Projekt 2001 szeptemberében indult el.

hangot, melyek az előadások összeállítására, mind azok tartalmára, illetve az intézeti bemutatásokra is vonatkoztak. Lehetőségük nyílt oktató-módszertani, büntetés-végrehajtási speciális kezelési programokról előadásokat hallgatni, és több intézetben ezek gyakorlatát nyomon követni, megvalósításáról tapasztalatokat szerezni. Jelentős eredményként könyvelték el, hogy – bár tolmács is segíti tevékenységüket – az angol nyelvű előadások nyelvismeretük szintjének emelését is szolgálta.

Van Roijen úrral történt tárgyalás során az elnök úr megelégedettségét fejezte ki a csoport előmenetelével kapcsolatban. Tekintettel a nyelvi előképzettségükre, felajánlotta annak lehetőségét, hogy mintegy 10 fős csoport vehet részt a Holland Helsinki Bizottság szervezésében ukrajnai, grúziai és moldáviai vizsgálatokban.

Látogatás a holland büntetés-végrehajtás főigazgatójánál

Az út második napjának záró programjaként a küldöttség látogatást tett Hágában, a holland büntetés-végrehajtás központjában, ahol Dr. P. F. M. Jagers főigazgató úr és munkatársai fogadták őket. A holland főigazgató és magyar országos parancsnok kölcsönösen tájékoztatták egymást büntetés-végrehajtási szervezeteik helyzetéről, aktuális kérdésekről. Külön is szó esett a MATRA program által nyújtott lehetőségekről, a holland büntetés-végrehajtás európai uniós tapasztalatainak átvételéről, és van den Brandt úr régió-igazgató ezen a területen nyújtott kiemelkedő szerepéről.

A vezetők megállapodtak abban, hogy a továbbiakban évente, levélben adnak egymásnak tájékoztatást a javasolt közös feladatokról, és mindkét fél egyetértése esetén tervszerűen végzik az együttműködési tevékenységet, különös tekintettel a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet felkészítésére az Európa Unióhoz történő csatlakozásra.

Dr. Bökönyi István—
Dr. Kalapos Miklós Péter